

Naziv originala:

Anne Bronte

THE TENANT OF WILDFELL HALL

Ovaj roman deo je svetskog javnog književnog dobra.

Translation Copyright © 2016 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01764-9

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Stanarka

NAPUŠTENOG
ZAMKA

EN BRONTE

Prevela Ljubica Bauer Protić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2016.

Reč urednika

Kada je roman *Stanarka napuštenog zamka* prvi put objavljen juna 1848. godine, doživeo je neverovatan uspeh. Ipak, kritičari su oštro osudili roman zbog živih opisa porodičnog nasilja i ženine odlučne borbe da zaštiti sina od očevih uticaja, što je tema koju je viktorijansko društvo želelo da gurne u zapećak, a ne da istera na čistinu. Glavna junakinja Helen Hantingdon naposljetku beži iz porodičnog doma povevši sa sobom sina, pritajava se u starom zamku Vajldfel i uspeva da izdržava sebe i sina radeći kao umetnica. Ceo ovaj sled događaja predstavlja još jednu zabranjenu temu u viktorijanskom društvu (da ne kažemo baš krivično delo!). Sve je to, zajedno sa Eninom čvrstom odlukom da ne okoliša pri pripovedanju, dovelo do burnih reakcija sa svih strana. Mnogo godina kasnije, 1913. godine, Mej Sinkler, jedna od biografa sestara Bronte, izjavila je da su *zalupljena vrata spavaće sobe Helen Hantingdon pred muževljevim nosom odjekivala Engleskom viktorijanskog doba*. En je osetila potrebu da odbrani svoje namerere pri pisanju *Stanarke napuštenog zamka* i shodno tome napisala je svoj sada već dobro poznat predgovor objavljen uz drugo izdanje. Pisanju predgovora posvetila je devet dana i mi ga prenosimo u celosti. Iako je Šarlot uvek prikazivala svoju mlađu sestru kao slabašnu, povučenu, stidljivu devojkicu sa osrednjim spisateljskim sposobnostima, ovaj predgovor svedoči drugačije. Otkad je napisan, smatra se jednom od najdragocenijih i najsnažnijih odbrana romana u književnosti koju je napisao sam pisac.

Pored „uznemirujućeg“ sadržaja, prvo izdanje romana takođe je sadržalo uznemirujuće veliki broj tipografskih grešaka koje su urednici brižljivo prepravili. No kada je *Stanarka napuštenog zamka* dospela na američko tržište, tamošnji urednici se na tome nisu zadržali. Našli su za shodno da prepravljaju „nesavršenosti“ koje se tiču same građe romana, a ako tome

dodamo i činjenicu da autorka nije dobila nikakvu novčanu nadoknadu od prodaje romana na američkom tržištu, gde je bila mnogo popularnija nego u Engleskoj, dobićemo pravi uvid u to kroz kakve je nedaće prošla En Bronte.

Tu se, nažalost, ne završava skrnavljenje Eninog romana – javljaju se nepotpuna izdanja u kojima je izostavljen uvodni deo koji prethodi prvom poglavlju u knjizi, a što nesumnjivo može dovesti do zabune pri čitanju. Kako je ovaj roman zamišljen kao prepiska između Gilberta Markama i Džeka Halforda, bez uvodnog dela ne može se zaključiti između koga se ova prepiska odvija imajući u vidu da je ostatak romana posvećen drugom pismu. Razlog izostavljanja uvodnog dela krajnje je praktične prirode. U viktorijansko doba postojala je tradicija da se romani objavljuju u tri toma sa širokim proredima. Da bi ovaj roman došao do šire čitalačke publike, koja uglavnom sebi nije mogla da priušti skupocena izdanja, doneta je odluka da se *Stanarka napuštenog zamka* objavi u jednom tomu bez širokih proreda karakterističnih za trotomna izdanja. Tako jwe iz čisto ekonomskih razloga izostavljen i uvodni deo. Međutim, da stvari budu još gore, iz istog razloga, iz želje da se roman bezobzirno spakuje u što manji i time jeftiniji format, nauštrb kohezije, cela poglavlja izbačena su iz romana.

I danas kruže nepotpuna izdanja koja i dalje čine nepravdu Eninom velikom delu. Na izdavačima je velika dužnost da tu nepravdu isprave. Stoga sa osećanjem zadovoljene pravde objavljujemo ovaj roman u celosti.

Autorkin predgovor drugom izdanju

Iako priznajem da je uspeh koji je ovo delo doživelo bio veći nego što sam očekivao i da su pohvale nekolicine blagonaklonih kritičara bile veće nego što ovo delo zaslužuje, moram da kažem da su pojedine strane oštro osudile delo što je iznenadilo moja očekivanja, ali me razum kao i osećanja uveravaju da je ta osuda bezmalo odraz ogorčenosti, a ne pravedne ocene. Pisac lično ne treba da osporava obrazloženja svojih kritičara i opravdava svoje delo, ali dozvolićete mi da ovim putem predočim određene stvari o kojima bih prozborio u prvom izdanju da sam prepoznao potrebu za takvom predostrožnosti, zbog nerazumevanja onih koji bi čitali ovo delo sa izvesnom količinom predrasuda ili bi im pak bilo dovoljno da donesu sud letimičnim pogledom.

Nisam ispisivao stranice koje slede da bih zabavio čitaoce, niti da bih zadovoljio svoj lični ukus, niti pak da bih se dodvorio štampi i javnosti. Želeo sam da kažem istinu, jer ona otkriva svoju poruku onima koji znaju da je prihvate. Ali kako se neprocenjivo blago neretko krije na dnu bunara, potrebno je hrabrosti da se uroni i dođe do njega, naročito jer će onaj ko se na to reši navući na sebe prezir i oštru osudu zbog blata i vode u koju se odvažio da uskoči umesto da mu se ukaže zahvalnost zbog pronađenog dragulja; kao što će na sličan način sobarica zadužena za čistoću stana nemarnog neženje biti izložena većoj grdnji zbog prašine koju diže umesto pohvali zbog čistoće kojoj je doprinela. Ipak, nemojte misliti da sebe smatram vičnim da ispravljam greške i zlodela društva, već samo svesrdno želim da dam svoj skroman doprinos moralnom unapređenju društva; i ako mi uopšte pođe za rukom da pridobijem pažnju javnosti, radije bih prošaputao nekoliko dobronamernih istina umesto nekakve mlake baljezgarije.

Kako je priča o *Agnes Grej* optužena da sadrži preterivanja u delovima koji su verno preneti iz života, sa izričitim izbegavanjem preterivanja, tako sam se i u ovom delu našao na nišanu kritičara jer sam sa *morbidnom ljubavlju prema prostakluku ili možda čak zverstvu* dočaravao prizore koji, usudiću se da kažem, većini mojih zajedljivih kritičara nije bolnije padalo da pročitaju nego što je meni bilo da to napišem. Možda i jesam preterao. U tom slučaju, vodiću računa da ne mučim ponovo na isti način ni sebe ni čitaoce, ali kada imamo posla sa porocima i zlobnim ljudima, držim da je bolje prikazati ih u pravom svetlu nego kako oni žele da se prikažu. Najprijatniji put kojim pisac treba da pođe sa željom da prikaže rdave stvari treba da bude što manje uvredljiv, ali da li je to najiskreniji ili pak najbezbedniji put? Da li je bolje otkrivati životne zamke i jame neiskusnim i nepromišljenim putnicima, ili ih zakloniti granjem i cvećem? Ah, čitaoče! Da je manje prikriivanja činjenica – ovakvog šaputanja, *Mir, mir*, kada mira nema, manje bi se grehova i patnje nastanilo u mladim ljudima oba pola koji sami moraju da dolaze do gorkog saznanja putem iskustva.

Pogrešno ste me razumeli ako mislite da verujem da su postupci ove nesrećne propalice i njegovih raskalašnih drugova koje sam predstavio primeri ustavljenog ponašanja društva – primer je ekstreman, kao što sam verovao da će svako zaključiti; ali znam da takve osobe postoje i ako sam ubedio makar jednog brzopletog mladića da ne pođe njihovim stopama ili sprečio nepromišljenu devojku da počini prirodnu grešku moje junakinje, knjiga nije uzalud napisana. Ali, isto tako, u slučaju da se neki iskreni čitalac mnogo više mučio nego što je uživao listajući knjigu i zatvorio poslednji tom sa neprijatnim osećajem, ponizno ga molim za oprostaj jer mi to nije bila namera; i nastojaću da se poboljšam sledećeg puta jer volim da pružam čista zadovoljstva. Međutim, da ne bi došlo do zabune, neću ograničiti svoje ambicije samo na to – čak ni na pisanje *savršenog umetničkog dela*: vreme i darove utrošene u te svrhe smatram protraćenim i pogrešno upotrebljenim. Nastojaću da takve skromne darove koje mi je Bog podario primenim u plemenite svrhe; ako sam vičan da zabavim, pokušaću da to učinim, a kada smatram za shodno da izreknem neprijatne istine, uz božju pomoć, *izreći ću ih*, iako to može naškoditi mom imenu ili ide na štetu čitaočevog kao i mog neposrednog užitka.

Još jednu reč da kažem, i završio sam. Što se tiče piščevog identiteta, želim da istaknem da Akton Bel nije ni Kurer ni Elis Bel, stoga ne pripisujujte njegove mane njima. Što se tiče pitanja da li ime zaista njemu pripada

Stanarka napuštenog zamka

ili je izmišljeno, to nije od značaja onima koji ga poznaju po njegovim delima. Podjednako je nebitno, smatram, da li je pisac pod tim imenom muškarac ili žena kako jedan ili dva kritičara tvrde da su otkrili. Dobrim delom optužbe shvatam kao pohvalu prikaza ženskih likova; i premda sam slobodan da pripišem neprijateljstvo svojih kritičara ovoj sumnji, neću se truditi da je razbijem, jer po mom mišljenju, zadovoljan sam što je, ako je knjiga dobra, ona takva bez obzira na pol pisca. Svi romani su, ili pak treba da budu, napisani i za muškarce i za žene, i ne mogu da pojmem kako čovek sebi može da dozvoli da napiše bilo šta što će osramotiti ženu, niti zašto se žena osuđuje ako piše nešto što je prilično i svojstveno muškarcu.

AKTON BEL,
22. JUN 1848.

UVOD

GOSPODINU DŽ. HALFORDU

Dragi Halforde,

Kad smo poslednji put bili zajedno, opisao si mi veoma podrobno i zanimljivo najvažnije događaje iz svoje rane mladosti, pre našeg poznanstva; a onda si zatražio od mene da ti uzvratim poverenjem. Pošto u to vreme nisam bio raspoložen za pričanje, odbio sam pod izgovorom da nemam šta da pričam, i sličnim, neubedljivim ispičkama, koje si smatrao potpuno neprihvatljivim. Jer iako si namah skrenuo razgovor, izveo si to sa izgledom čoveka koji ne zamera, ali je duboko uvređen, a tvoje lice se natuštilo i ostalo smrknuto do kraja našeg viđenja; i, koliko mi je poznato, ono je još uvek smrknuto; jer su se tvoja pisma posle toga vazda odlikovala izvesnom dostojanstvenom, polusetnom usiljenošću i uzdržanošću, koje bi me veoma pogađale kad bi me savest optuživala da ih zaslužujem.

Zar se ne stidiš, stari moj – u svojim godinama, i pošto se već tako prisno i tako dugo poznajemo, i pošto sam ti već pružio tolike dokaze iskrenosti i poverenja, a nikad nisam uzimao za zlo tvoju relativnu zatvorenost i ćutljivost? Ali pretpostavljam da je stvar u ovome: ti si po prirodi zakopčan i, po tvom mišljenju, učinio si krupnu stvar i dao neuporediv dokaz prijateljskog poverenja onom znamenitom prilikom – za koju si se, nesumnjivo, zakleo da će biti poslednja te vrste – i držiš da će najmanji uzvrat s moje strane za tako ogromnu naklonost biti da pođem tvojim primerom bez časka oklevanja.

E, pa lepo, nisam se latio pera da ti prebacujem, niti da branim sebe, niti da se izvinjavam za prošle uvrede, nego, ako je moguće, da ih iskupim.

Dan je vlažan, kišovit; moja porodica je otišla nekud u posetu; sâm sam u biblioteci, pregledam neka plesniva stara pisma i hartije i razmišljam o prošlim vremenima, tako da se sada nalazim u veoma pogodnom duševnom stanju da te zabavim jednom starom pričom. I pošto sam skinuo svoje propisno ugrejane noge sa kaminskog pervaza, odvezao svoju naslonjaču na točkiće do stola i napisao gornje redove svom srditom starom prijatelju, spremam se da mu dam skicu – ne, nikako skicu, nego potpun i veran opis nekih okolnosti u vezi sa najvažnijim događajima mog života, bar pre mog poznanstva sa Džekom Halfordom; i kad to budeš pročitao, optuži me zbog nezahvalnosti i nedrugarske uzdržljivosti ako možeš.

Znam da voliš dugu priču i da si pobornik potankosti i podrobnih po-jedinosti kao moja baka, stoga te neću štedeti; moje sopstveno strpljenje i slobodno vreme biće mi jedino ograničenje.

Među pismima i hartijama koje pomenuh nalazi se jedan moj stari izble-deli dnevnik, koji navodim kao jemstvo da se ne oslanjam jedino na svoje pamćenje – mada ono nije nimalo popustilo – kako tvoja lakovernost ne bi bila suviše opterećena dok me pratiš kroz najsitnije pojedinosti moje priče. Da počnem, dakle, odmah sa prvim poglavljem – jer to će biti povest od mnogo poglavlja.

1

JEDNO OTKRIĆE

Moraš se vratiti sa mnom u jesen 1827. godine. Moj otac, kao što znaš, bio je neka vrsta posednika u grofoviji; i ja sam ga, prema njegovoj izričitoj želji, nasledio u istom mirnom zanimanju, ne baš tako rado, jer me je slavljujblje podsticalo na više ciljeve, a uobraženost uveravala da, ne oglušujući se o njegov glas, zakopavam svoju darovitost u zemlju i prikrivam je od ljudi. Majka se trudila da me ubedi da sam sposoban za velike podvige; ali otac, koji je mislio da je slavljujblje najsigurniji put ka propasti, a promena samo druga reč za uništenje, nije hteo da čuje ni za kakve planove o poboljšanju, bilo mog položaja, bilo položaja mojih bližnjih. Uveravao me je da su to sve gluposti i savetovao mi na samrtničkoj postelji da istrajem na starom dobrom putu, da nastavim njegovim stopama, i stopama njegovog oca pre njega, da nastojim da moja najviša ambicija bude da časno koračam kroz život, ne gledajući ni desno ni levo, i da očinsku zemlju predam svojoj deci bar u onakvom procvatu u kome je on ostavlja meni.

„Čestit i vredan zemljoposjednik spada u najkorisnije članove društva, i ako posvetim svoje sposobnosti obrađivanju svog imanja i unapređenju poljoprivrede uopšte, time ću koristiti ne samo svojoj najbližoj rodbini i slugama nego, u izvesnom stepenu, i celom čovečanstvu; prema tome, neću živeti uzalud.“

Ovakvim razmišljanjem nastojao sam da sebe utešim dok sam se lagano vraćao kući sa njiva jedne hladne, vlažne i oblačne večeri koncem oktobra. Ali odsjaj svetlocrvenih plamenova kroz prozor salona delovao je više na bodrenje mog duha i prekorevanje sebe zbog roptanja nego sva

mudra razmišljanja i valjane odluke na koje sam prisiljavao svoj razum; jer, seti se, bio sam tada mlad – napunio sam tek dvadeset četiri godine – i nisam ni upola vladao sobom kao danas.

Međutim, u tu luku blaženstva nisam smeo ući dok ne zamenim svoje kaljave čizme parom čistih cipela i svoj grubi vrskaput prikladnim kaputom, i uopšte, dok se ne uljudim za izlazak pred pristojno društvo; jer je moja majka, pored sve svoje dobrote, preterano cepidlačila u nekim stvarima.

Penjući se u svoju sobu, susretoh na stepenicama gizdavu lepu devojkicu od devetnaest godina, skladne, punačke pojave, okrugla lica, zdravih rumenih obraza, sjajnih uvojaka skupljenih u kitu i sitnih veselih kestenjastih očiju. Ne treba da ti kažem da je ovo bila moja sestra Rouz. Ona je, znam, još uvek dražesna gospa i, bez sumnje, isto tako ljupka u tvojim očima kao onog srećnog dana kad si je prvi put ugledao. Ništa mi tada nije kazivalo da će ona, nekoliko godina docnije, biti supruga nekog ko mi je još bio potpuno nepoznat, ali kome je bilo namenjeno da mi kasnije postane prijatelj bliži čak i od nje, prisniji od onog neuljudnog sedamnaestogodišnjeg mladića, koji me je, dok sam silazio, tako gurnuo u prolazu da sam gotovo izgubio ravnotežu, i koji je, za kaznu zbog svoje drskosti, zaradio takav udarac po glavi da je sve pucalo, ali ta glava ipak nije pretrpela nikakve ozbiljnije ozlede, jer ne samo da je bila neobično tvrda nego i zaštićena bujnom ćubom kratkih crvenkastih kovrdža, koje je moja majka zvala kestenjastim.

Ulazeći u salon, našli smo tamo uvaženu gospu kako sedi u naslonjači kraj kamina i plete prema svom ustaljenom običaju, kad nema šta drugo da radi. Bila je očistila ognjište i naložila vatru da nas dočeka jarkim plamenom. Sluga tek što je uneo pribor za čaj, a Rouz je vadila kutiju sa šećerom i čajem iz crnog hrastovog ormara, koji je blistao kao uglačana abonosovina u radosnom sumraku salona.

„A, evo obojice!“ uzviknu majka upirući pogled u nas, ne usporivši kretanje hitrih prstiju i bleštavih igala. „Sada zatvorite vrata i pridite vatri dok Rouz sprema čaj; verovatno umirete od gladi. I recite mi čime ste se bavili ceo dan. Volim da znam čime se zanimaju moja deca.“

„Ja sam obučavao ždrepcu čilaša – to nije lak posao; nadgledao sam oranje strnjišta – jer ko vodi konje u plugu, nije u stanju da sam upravlja raonikom; i sprovodio sam plan opsežnog i delotvornog isušivanja nizijskih pašnjaka.“

„To je moj valjani dečko! A ti, Ferguse, šta si radio?“

„Huškao sam pse na jazavca.“

Stanarka napuštenog zamka

I onda pristupi davanju opširnog izveštaja o svojoj zabavi i o osobenostima veštine i jazavca i pasa, dok se majka pravila da sluša sa dubokom pažnjom i posmatrala njegovo živahno lice sa onim materinskim divljenjem koje sam smatrao veoma nesrazmernim njegovom predmetu.

„Vreme je da radiš nešto drugo, Ferguse“, rekoah čim mi je trenutno zastajanje u njegovom pričanju dopustilo da dođem do reči.

„Šta mogu da radim?“, odgovorio je on. „Majka neće da me pusti da postanem mornar niti da stupim u vojsku, a ja sam odlučio da ne radim ništa drugo sem da vas sve toliko gnjavim da će vam biti milo kad me se rešite, ma pod kakvim uslovima.“

Naša roditeljka je blago gladila njegove krute kratke kovrdže. On je mumlao i pokušavao da izgleda natmuren, a onda smo svi zauzeli mesta za stolom, pokoravajući se tri puta ponovljenom Rouzinom pozivu.

„Sada popijte čaj“, kazala je Rouz, „a ja ću vam ispričati šta sam ja radila. Išla sam da posetim Wilsonove, i beskrajna je šteta što nisi pošao sa mnom, Gilberte, jer je tamo bila Elajza Milvord.“

„Pa, šta s njom?“

„Oh, ništa. Nemam nameru da ti pričam o njoj, samo ću reći da je ona lepuškasto zabavno malo stvorenje, kad je veselog raspoloženja, i ne bih imala ništa protiv da je nazovem...“

„Ćuti, ćuti, draga moja! Tvom bratu tako štogod ne pada na um!“, prormrlja majka ozbiljno, dižući prst uvis.

„Pa“, nastavi Rouz, „htela sam da vam ispričam važnu novost koju sam čula tamo, neću imati mira dok vam je ne kažem. Znete da se pre mesec dana govorilo kako neko hoće da uzme pod zakup zamak Vajldfel; i šta mislite? On je u stvari nastanjen više od nedelju dana, a mi to uopšte nismo znali!“

„Nemoguće!“, uzviknu majka.

„Besmislica!“, ciknu Fergus.

„Zaista je tako, a njegov zakupac je jedna dama!“

„Za ime boga, draga moja! Ta kuća je u razvalinama!“

„Osposobila je dve ili tri sobe za stanovanje i tamo živi, potpuno sama, sa jednom staricom služavkom.“

„O, bože, to kvari čitavu stvar; nadao sam se da je veštica“, primeti Fergus dok je sekao s palca debelu krišku hleba i premazivao je maslacem.

„Koješta, Ferguse! Ali zar to nije čudno, mama?“

„Čudno! Jedva sam u stanju da poverujem.“

„Možeš poverovati jer ju je Džejn Vilson videla. Išla je sa svojom majkom, koja je, naravno, kad je čula da se neko nepoznat nalazi u susedstvu, sedela kao na iglama dok je nije posetila i saznala od nje sve što je mogla. Zove se gospođa Grejam i u žalosti je – ne u udovičkoj crnini, nego u polucrnini; i sasvim je mlada, kažu – nema više od dvadeset pet – dvadeset šest godina – ali je tako uzdržana! Pokušale su sve moguće da otkriju ko je ona, i odakle je, i sve o njoj, ali ni gospođa Vilson, svojim upornim i drskim, tačno sračunatim pogocima, niti gospođica Vilson, svojim veštim manevrisanjem, nisu uspele da izmame jedan jedini zadovoljavajući odgovor ili bar uzgrednu opasku, ili nehотиčan izraz lica kadar da utoli njihovu radoznanost ili baci najslabiji zračak svetlosti na njenu prošlost, prilike ili poznanike. Štaviše, bila je jedva učtiva prema njima i očigledno raspoloženija da im kaže 'zbogom' nego 'dobar dan'. No, Elajza Milvord veli da je njen otac naumio da je uskoro poseti da bi joj dao nekoliko pastorskih saveta, misleći da su joj potrebni, pošto se u nedelju nije pojavila u crkvi, iako je došla u susedstvo početkom prošle sedmice; i ona – to jest, Elajza – moliće ga da je povede, i uverena je da će joj poći za rukom da laskanjem nešto izvuče od nje. Znaš, Gilberte, Elajza može sve. I mi treba da posetimo gospođu Grejam, mama; znaš, takav je red.“

„Razume se, draga moja. Sirota žena! Mora da se oseća usamljenom!“

„I, molim vas, požurite s tim; i ne zaboravite da me obavestite koliko kocaka šećera stavlja u čaj, i kakve kape i kecelje nosi, i tome slično, jer ne znam kako ću živeti dok to ne saznam“, reče Fergus veoma ozbiljno.

Ali ako je ciljao na to da mu ove reči budu pozdravljene kao majstorski potez duhovitosti, očito je promašio, pošto se niko nije nasmejao. Međutim, njega to nije mnogo zbunilo; jer, kad je uzeo dobar zalogaj hleba i maslaca, i upravo hteo da proguta gutljaj čaja, šaljiva strana cele stvari izađe mu pred oči sa tako neodoljivom snagom da je bio primoran da skoči od stola i odjuri iz sobe dahćući i gušeći se; a trenutak kasnije čulo se kako vrišti u vrtu u strahovitom napadu smeha.

Što se tiče mene, bio sam gladan i zadovoljio sam se time što sam ćutke satirao čaj, šunku i prepečen hleb, dok su majka i sestra i dalje ćeretale, nastavljajući razgovor o vidljivim i nevidljivim prilikama, i verovatnoj i neverovatnoj povesti tajanstvene gospe; ali moram priznati da sam, posle nezgode svog brata, jednom ili dvaput prineo šolju usnama i ponovo je spustio, ne usuđujući se da okusim njenu sadržinu da ne bih povredio svoje dostojanstvo sličnim praskom.

Stanarka napuštenog zamka

Idući dan moja majka i Rouz pohitaše da pozdrave lepu usamljenu i vratiše se gotovo nimalo obaveštenije nego što su otišle, mada je majka izjavila da ne žali što je išla, jer ako i nije imala velike koristi, laskala je sebi da je nečemu koristila, a to je bolje. Dala je neke korisne savete, koji, nadala se, neće biti odbačeni, jer gospođa Grejam, mada nije bogzna šta kazala, i mada je nekako uporno ostajala pri svom mišljenju, ne izgleda nesposobna za rasuđivanje, iako majka ne zna kako je provela ceo svoj vek, jadnica, jer odaje žalosno neznanje u izvesnim stvarima, i čak ne oseća stid zbog toga.

„U kojim stvarima, majko?“ upitah ja.

„U pitanjima domaćinstva i u svim onim tananostima kuvanja i takvim sitnicama, u kojima svaka gospođa treba da bude pečena, bilo da se od nje zahteva da praktično iskoristi svoje znanje ili ne. Ipak sam joj dala neka korisna uputstva i nekoliko odličnih recepata, čiju vrednost očigledno nije umela da oceni, jer je molila da se ne mučim pošto ona živi tako jednostavno i povučeno da je ubeđena da ih neće upotrebiti nikad. 'Bez obzira na to, draga moja,' kazala sam, 'ovo svaka ugledna žena treba da zna; a uostalom, mada ste sami sada, nećete uvek tako ostati. Bili ste udati i verovatno – rekla bih gotovo sigurno – opet ćete se udati.' – 'U tome se varate, gospođo,' odgovorila je ona gotovo oholo. 'Uverena sam da se neću udati.' No, rekoh joj da ja to znam bolje.“

„Neka romantična mlada udovica, po svemu sudeći“, umešah se, „koja je došla ovamo da okonča dane u samoći i da u tajnosti jadikuje za pokojnim dragim, ali to neće potrajati dugo.“

„Ne, mislim da neće“, primeti Rouz, jer ipak mi se nije učinilo da je neutešna; i neobično je dopadljiva – bolje reći, lepa. Moraš je videti, Gilberte. Reći ćeš da je savršena lepotica, iako bi teško mogao tvrditi da otkrivaš sličnost između nje i Elajze Milvord.“

„Pa, mogu da zamislim mnoga lica lepša od Elajzinog, iako ne dražešnja. Dopuštam da ona polaže malo prava na savršenstvo; ali onda tvrdim da bi bila manje interesantna kad bi bila savršenija.“

„Znači, ti pretpostavljaš njene mane savršenstvima drugih ljudi?“

„Upravo tako... neka oprost majka.“

„Oh, dragi moj Gilberte, kakve besmislice govoriš? Znam da ne misliš tako; to je van svake sumnje“, reče moja majka ustajući i odlazeći žurno iz sobe pod izgovorom da ima kućne poslove, kako bi izbegla da čuje poricanje koje mi je treperilo navrh jezika.

Posle toga Rouz me je počastvovala daljim pojedinostima o gospođi Grejam. Njena pojava, ponašanje, odeća i sam nameštaj sobe u kojoj je stanovala behu izloženi preda me sa mnogo jasnosti i tačnosti, do kojih meni nije bilo stalo; ali pošto nisam pažljivo slušao, ne bih mogao ponoviti opis i kad bih hteo.

Sutradan je bila subota, a u nedelju se svako pitao da li će na lepu neznanuku delovati pastorov prigovor i da li će doći u crkvu ili ne. Priznajem da sam sa izvesnim interesovanjem pogledao prema staroj porodičnoj klupi, koja je pripadala zamku Vajldfel, gde izbledeli tamnocrveni jastuci i obloga nisu bili glačani i obnavljani tolike godine, i iznad koje su se mrgodni štitovi, sa svojim žalosnim ivicama od pohabane crne čohe, mrštili strogo sa zida.

I tamo opazih visoku otmenu priliku, odevenu u crno. Stajala je licem okrenuta meni i na njemu je bilo nešto što me je, kad sam ga jednom video, pozivalo da ga ponovo pogledam. Kosa joj je bila crna kao gavran i očešljana u duge glatke uvojke – način češljanja prilično neuobičajen u to doba, ali uvek dopadljiv i prikladan. Koža joj je bila čista i bleđa. Oči joj nisam mogao videti jer su ih, pošto je stajala nagnuta nad molitvenik, skrivali spušteni očni kapci i duge crne trepavice, ali su obrve iznad njih bile izrazite i lepo ocrtane. Čelo joj je bilo visoko i umno, nos savršeno orlovski – crte lica, uopšte, besprekorne. Jedino su joj obrazi i oči izgledali donekle upali, a usne, mada fino uobličene, bile su malo suviše tanke, malo suviše čvrsto stisnute, i imale nešto u sebi što je, mislio sam, nagoveštavalo ne baš blagu i ljubaznu narav; i ja rekoh u duši:

Više bih voleo da ti se divim sa ove daljine, lepa gospo, nego da ti budem životni drug.

Upravo tada ona slučajno diže pogled, i on se susrete sa mojim. Nisam ni pokušao da skrenem pogled, a ona se opet okrenu svom molitveniku, ali sa trenutno neodredivim izrazom mirnog prezira, koji me je neiskazano izazivao.

Ona misli da sam ja nekakav drski uobraženko, prođe mi kroz glavu. Hm! Uskoro će promeniti mišljenje, ako budem smatrao da je to vredno.

Ali onda mi sinu da su ovo veoma nepristojne misli za bogomolju, i da je moje ponašanje u sadašnjoj prilici sve samo ne onakvo kakvo treba da bude. Međutim, pre nego što upravih svoj duh na bogoslužjenje, bacih pogled po crkvi da vidim da li me neko posmatra; ali ne – svi koji ne behu usredsredili pažnju na svoje molitvenike usredsredili su je na ovu čudnu gospu, moja dobra majka i sestra između ostalih, i gospođa Vilson i njena

Stanarka napuštenog zamka

kći; pa čak je i Elajza Milvord kradimice pogledala ispod oka biće koje je imalo opštu privlačnu moć. Ona zatim uperi pogled u mene, usiljeno se nasmeši i pocrvene, smerno spusti oči na molitvenik i napregnu se da svom licu da pribran izgled.

Ovde sam ponovo napravio prestup; i ovog puta me je na to upozorio iznenadnim udarcem u rebra lakat mog bezobraznog brata. Tada sam mogao da negodujem na ovu uvredu samo zgazivši ga, odlažući dalju osvetu do izlaska iz crkve.

A sada, Halforde, pre nego što završim ovo pismo, reći ću ti ko je bila Elajza Milvord. Bila je to parohova mlađa kći, vrlo dopadljivo stvorenje, za koje sam osećao ne malu naklonost, ona je to znala, mada se nikad nisam otvoreno izjašnjavao, niti sam imao ikakvu nameru da to učinim, jer moja majka, koja je tvrdila da trideset kilometara unaokolo ne postoji devojka dovoljno dobra za mene, ne bi mogla podneti pomisao da se oženim ovim beznačajnim malim stvorenjem, koje, pored mnogobrojnih drugih nepodesnih strana, nije imalo ni dvadeset funti svog novca. Elajzin stas bio je istovremeno vižljast i punačak, lice sitno i gotovo isto toliko okruglo kao lice moje sestre – boja kože donekle slična njenoj, ali nežnija, i neosporno je manje odavala da njena vlasnica puca od zdravlja, nos *retrouse** – crte, uopšte uzev, nepravilne; i sve u svemu, bila je pre dražesna nego lepa. Ali njene oči – ne smem zaboraviti te upadljive karakteristike, jer je u njima ležala njena glavna privlačnost, bar u njihovom izrazu. Bile su duge i uske, crnih ili veoma tamnokestenjastih dužica, raznovrsne izražajnosti, koja se vazda menjala, ali uvek ili natprirodno – umalo da kažem đavolski – nestajne, ili neodoljivo očaravajuće, često oboje. Glas joj je bio blag i detinji, hod lak i tih kao u mačke, a njeno držanje je češće ličilo na držanje lepog vragolastog mačeta, koje je čas drsko i nevaljalo, čas bojažljivo i stidljivo, prema svojoj čudi.

Njena sestra Meri bila je nekoliko godina starija, nekoliko centimetara viša, i krupnija, grublje građe – jednostavna, tiha, razborita devojka, koja je strpljivo negovala njihovu majku u toku njene poslednje duge i teške bolesti, i od tada vodila domaćinstvo podmećući se za celu porodicu. Otac joj je poklanjao poverenje i cenio je; psi, mačke, deca i siromasi voleli su je i umiljavali se oko nje, dok su je svi ostali omalovažavali i zanemarivali.

* Fr. *prćast*. (Prim. prev.)

Prečasni Majkl Milvord bio je visok, ogroman stariji gospodin, s plitkim šeširom široka oboda od klobučine iznad krupnog četvrtastog, stamenog lica, sa teškim štapom u ruci, još snažnih nogu, utegnutih u kratke čašire i dokolenice ili crne svilene čarape u svečanim prilikama. Bio je čovek utvrđenih načela, jakih predrasuda i redovnih navika, netrpeljiv prema svakom razmimoilaženju sa njegovim mišljenjem u ma kom obliku, jer je živeo u dubokom ubedenju da su mu mišljenja uvek tačna i da svako ko se sa njima ne slaže mora biti ili najbednija nezalica ili slepi tvrdoglavac.

U detinjstvu sam uvek imao običaj da ga gledam sa poniznim strahopostovanjem, kasnije, čak i sada, prevaziđenim, jer iako je ispoljavao očinsku dobrotu prema onima koji se pristojno vladaju, bio je strog vaspitač i često nas je oštro prekorevao za mladičke greške i sitne mane, a sem toga, u tim danima, kad god je posećivao naše roditelje, morali smo da stojimo uspravno pred njim i da izgovorimo svoj katihizis, ili ponovimo „Kako radi vredna pčelica“ ili neku drugu himnu, ili – najgore od svega – da odgovaramo na pitanja o temi njegove poslednje besede, ili poglavljima propovedi, čega nikad nismo mogli da se setimo. Ponekad bi vrli gospodin prekorio našu majku što je odveć popustljiva prema sinovima, osvrćući se pritom na starog Iliju, ili Davida i Avesaloma, što ju je naročito peklo; i, mada je veoma visoko uvažavala njega i sve njegove izreke, jednom sam je čuo kako je uzviknula: „Želela bih iz dubine duše da i on ima sina! Onda ne bi tako orno davao savete drugima. Video bi šta znači održavati red kod dvojice dečaka.“

Za pohvalu je kako se starao o sopstvenom telesnom zdravlju – uvek je ustajao vrlo rano, redovno se šetao pre doručka, strogo vodio računa da mu odeća bude topla i suva, nije bilo poznato da je ikad držao propoved a da prethodno ne proguta presno jaje – premda je imao dobra pluća i jak glas, i uopšte, do krajnosti se brinuo o onome što jede i pije, iako nimalo umeren, nego sa posebnim svojstvenim načinom ishrane – pošto je strahovito prezirao čaj i slične splačine, a isticao se kao pobornik pića od prevrelog slada, suve slanine i jaja, šunke i sušene govedine, i drugog teškog mesa, jer su ove đakonije dosta prijale njegovim organima za varenje, i stoga je tvrdio da su dobre i zdrave za svakoga i preporučivao ih sa pouzdanjem i onima najosetljivijima, koji su se oporavljali od stomačnih bolesti, a kad ne bi izvukli obećanu korist iz njegovih recepata, govorio im je da je to stoga što nisu istrajali, i ako bi se žalili na nepovoljne rezultate, uveravao ih je da to prosto uobražavaju.

Dotaći ću se samo još dveju osoba koje sam pominjao, a onda ću ovo dugo pismo privesti kraju. To su gospođa Vilson i njena kći. Prva je bila